



Kanonička vizita b. M. Urhovca iz godine 1792.—1794.

(Nastavak.)

Piše Dr. I. A. Ruspini.

11. Ostavština kanonika. a) *Dekreti vizite iz godine 1794.*¹⁵⁰ Iza smrti kanonika uređuje vel. prepošt izaslanike (exmissi), koji će sve zapečatiti. Oporuku valja umah poslije ukopa biskupu na potvrdu podnijeti. Popisivanje (inventatio) i razdioba preduzima se prema oporuci, a ako takove ne ima, prema uobičajenom zakonitom načinu. Nije li pokojnik naznačio inventatore, postaviti će ih kaptol. Jedan primjerak popisa ostavštine dobiva kaptol, a drugi izvršitelji. Umre li kanonik bez oporuke, postavlja prema odredbi biskupa Ergeljskoga kaptol inventatore, a biskup ovršitelje. Ostavština bez oporuke preminuloga kanonika dijeli se u troje: jednu trećinu dobiva rodbina, drugu na pol stolna crkva i sjemenište, treću na pol siromaci i nemoćišna zaklada. Izvršitelji (oporučni i ini) polažu u roku od 3 mjeseca račune kaptolu, koji ih na konačno održenje podastire biskupu.

b) *Razlaganje kaptola.* Od vjkada naredjivao je izaslanike (exmissi) lektor, a ne veliki prepošt. Inventatore i podjedno ovršitelje, u koliko ne bi bilo oporučnih, postavljao je na temelju posebnih povlastica¹⁵¹ i prastarog običaja uvijek samo

¹⁵⁰ Statt. Capit. tit. 21. cap. 1. ss.

¹⁵¹ Povlasnica biskupa Stjepana iz g. 1237. (Tkalčić, I. c. I, 76 s): „... Item fratres nostri decedentes plenam habeant facultatem de rebus suis disponendi, si vero intestati decesserint, ad manus fratrum plenarie et totaliter devolvantur, nec nos vel successores nostri de ipsorum peccunia vel rebus quibuscumque aliquid possimus extorquere vel habere“. Povlasnica Vladislava II. iz g. 1500. (Acta Cap. Ant. fasc. 83. nr. 46): „... Ex querela, pro parte fidelium nostrorum venerabilis et honorabilium Praepositi et Dignitariorum ac canonicorum capituli ecclesiae ejusdem nobis porrectis, intelleximus: Quod licet ex concessione et annuentia divorum Episcoporum ejusdem ecclesiae ea

kaptol, te su kroz zadnjih sto godina lih kaptolu polagali račune. Od najstarijih vremena imaju kanonici pravo, da oporučno svojom imovinom slobodno raspolažu. To zajamčuje svemu nižem kleru domaći (gradjanski) zakon i neprekidni prastari običaj, a kaptolu napose još tolike povlasnice biskupa i kraljeva.¹⁵² Kanoničke oporuke podnašaju se od davnine biskupu u tu svrhu, da ispita, jesu li u skladu sa biskupijskim propisima; ne podnašaju se pako u tu svrhu, da im biskup svojom potvrdom podijeli valjanost, a još manje u tu svrhu, da ih uzmogne po svojoj volji mijenjati ili im dodavati neumjesne polemičke opaske, kako se je zbilježilo glede oporuke kustosa Antuna Zdenčaja g. 1791.¹⁵³

libertatis praerogativa semper usi fuerint, ut quicumque ex eis dignitariis, sive etiam canonicis eiusdem ecclesiae intestatus decessisset, de talium rebus et bonis nullus Praelatorum . . . se ullo pacto ingerere seu introumittere deberet, sed bona et res huiusmodi sine testamento decedentis arbitrio capitularium in tres partes dividerentur, quarum unam Ecclesiae, alteram pro eleemosynis, tertiam vero creditoribus et servitoribus deputaret propterea mandamus ut amodo de rebus et bonis Dignitiorum, sive canonicorum simplicium sine testamento decedentium, vos nullo pacto introumittere debeatis, sed huiusmodi libertatem et consuetudinem, ante haec tempora, ut dicitur, illibate observatam pro liisdem dignitariis, et capitularibus semper et omni tempore observare, et observari facere debeatis et teneamini

¹⁵² Vd. cit. u op. 151., povlasnicu b. Eberharda iz g. 1402. (Acta Cap. Ant. fasc. 2. nr. 2); povlasnicu b. Benedikta iz g. 1446. (Acta Cap. Ant. fasc. 2. nr. 3); poslanicu Vladislava II. iz g. 1512. (Acta Cap. Ant. fasc. 2. nr. 1.).

¹⁵³ Oporuka Zdenčajeva od 21. travnja 1791. glasi u upitnim stavkama: „Ecclesiae hujati Sancti Stephani Regis ultra id quod jam dedi, volo, ut alii adhuc quingenti floreni dico 500 dentur ita, ut hi semper sub custodia et cura V. Capituli Zagrabiensis maneant, nec de his alter, quam istud disponere possit . . . Pro educatione Junioris Cleri Zagrabiensis Dioecesis numerentur mille Floreni V. Capitulo Zagrabiensi, sub cuius cura, et administratione ita manebunt, ut si a Dominis Praelatis jus Patronatus Seminarii V. Capitulo huic disputaretur, Eidem Capitulo liberum maneat hanc summam in quemcumque alium pium finem et usum convertere: Seminario autem tunc deponantur ex his floreni 100 dico centum“. U svojoj potvrdi oporuke dopisao je Vrhovac: „Tenor Confirmationis: Anno Domini 1791. 27. Aprilis: Quamquam duo sequentes praesentis testamentariae Dispositionis paragraphi etc. Clausulas tales contineant, quae nec cum jure communi, nec cum legibus Patriis, nec cum Altissimis Regiis dudum jam emanatis dispositionibus, nec cum Authoritate Episcopali per praemissa determinata aut explicata conciliari valeant: cum tamen ex dispositione Juris: „utile per inutile non vitiatur“; praeterea: „non praestet impedimentum, quod de jure non sortitur effectum“; insuper: „pro infectis haberi debeant,

odnosno kanonika Andrije Ferka godine 1793.¹⁵⁴ Kaptol se ne protivi, da se i u buduće oporuke podastiru biskupu, ali se opire, da se to u dekretima vizite propiše, pošto postoji pogibelj, da bi biskup iz takovog propisa izvodio zaključke pogibeljne za slobodnu raspoložbu kanonika.

c) *Razlaganje Vrhovčeva*. Potvrdu kanoničkih oporuka po biskupu propisuje Trnavska sinoda iz g. 1630.¹⁵⁵ i suglasni prastari običaj. Po konvenciji sklopljenoj između kaptola i biskupa Ergeljskoga g. 1631. postavlja kaptol inventatore a biskup izvršitelj, ako je kanonik bez oporuke preminuo.¹⁵⁶ Tridentin sess.

quae contra jus fiunt“; ac tandem „delictum Personae in detrimentum Ecclesiae redundare non possit“. Hinc vigore praesentis Decreti Nostri pro Autoritate nobis competente insinuatis clausulis in praecitatis duobus paragraphis per insertum D. Testatorem appositis pro nullis, invalidis, ac inutiliter adjectis praevis declaratis eandem hanc Testamentariam dispositionem in reliquo salvo tamen jure et aere alieno confirmamus. Intra nominatos autem Dominos ejusdem Executores obligamus, ut utrumque praememoratum legatum ita, ac si neutrum eorum praeactis clausulis, per nos jam cassatis, unquam affectum, sed absque illis per ipsum Dominum Testatorem institutum fuisset, ad suum respectivum fundum sub cura et administratione V. Capituli existentem deponant; nisi secus acturi et se ipsos oneri responsionis, securisationis, ac etiam indemnisationis occasione dandarum rationum subijcere, et nos constringere, certe invitos, velint, ut tam quoad praesentem, quam et futurum quemcunque similem casum non solum in conformitate praeinsinuatorum jurium, Legum et dispositionum, verum etiam secus, et Autoritati Episcopali, et praementionatis piis locis pro obligatione muneris nostri prospiciamus“.

¹⁵⁴ Vrhovčeva potvrda oporuke kan. Ferka glasi: „In reliquo vero (vocalis in Testamento appositis „Cathedrali Ecclesiae meae“ item „Seminarium Clericorum V. Capituli“, juxta geminum sacrorum canonum, et Juris Patrii sensum modificandis, intellectis) praesens testamentaria Dispositio . . . approbatur et confirmatur“.

¹⁵⁵ Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 56.: „Cap. 14. Qui ecclesiasticorum ex consuetudine et usu antiquo testari in Ungaria consueverunt, eorum testamenta Ordinario ad confirmandum offerantur. Ordinarius autem ea confirmet, nisi legibus contraria, aut manifeste sint inofficiosa“.

¹⁵⁶ Acta Cap. Ant. fasc. 2. nr. 4.: „ . . . fecimus ordinationem: Ut videlicet nec nos in talium intestatorum canonicorum res et bona nos aliquando immittere possimus, nec successores nostri ullo unquam tempore sese ingerere valeant, aut praesumant, sed ipsum Capitulum juxta praemissa antiqua et praesens nostrum Privilegium potestatem ac jurisdictionem, dispensationemque hanc, ut sequitur, habeat. Teneatur idem Capitulum in praefato casu semper e medio sui duas personas conscientiosas et idoneas in executores ad intestati defuncti canonici zagradiensis res universas, cledonias, supelectilia, cunctaque alia bona tam stabilia quam mobilia fideliter

22. de ref. cap. 8. daje biskupu vlast, da bez obzira na najstarije običaje i povlastice bdije nad izvršbom pobožnih razredbi, bile ove učinjene oporukom, ili inače; iz čega slijedi, da su svi izvršitelji pobožnih razredbi dužni biskupu polagati račune. To je glede ostavine kanonika napose propisano u već spomenutoj Ergeljskovoju konvenciji, a primjeri za biskupa P. Petrečića, M. Borkovića, A. Mikulića i Stj. Šeliščevića dokazuju, da je u praksi obdržavana.

d) *Dekreti vizite iz g. 1800.*¹⁵⁷ Lektor naredjuje izaslanike. Izvršitelje postavlja kaptol. Od ostavine kanonika preminuloga bez oporuke dobiva jednu trećinu rodbina; drugu dobiva stolna crkva, izim ako posebni razlozi iziskuju, da se taj dio sav ili u česti pridijeli sjemeništu; zadnju trećinu dobivaju siromaci, pri čem valja osobiti obzir uzeti na nemoćište. Izvršitelji (svi) imaju u roku od 3 mjeseca podnijeti račune kaptolu, koji ih podastire biskupu. Ovaj će ih kaptolu povratiti sa odlukom, da li se imade podijeliti apsolutorij.

diligenterque inventanda et consignanda eligere et deputare. Qui executores peracta non sumptuosa sed condigna tumulatione, solutisque prius liquidis debitis, si quae talia fuerint, et servitoribus ac familia pro mercede contentatis, illud quod residuum fuerit, nec ipsi executores nec praenotatum Capitulum in proprios usus, sub poena duplae restitutionis rerum ablatarum ipso facto incurrenda, convertere praesumant, sed juxta Sanctiones Canonicas trifariam conscientiose dividere debeant, ita nimirum ut in restaurationem et fabricam Cathedralis Ecclesiae pars una, consanguineis et affinibus demortui intestati altera, tertia demum pauperibus cedat et consignetur, cuius tertiae partis medietatem Seminarium Zagrabienae habebit. Tandem de jure et laudabili consuetudine tales personae in Executores per Capitulum deputatae, Nobis et futuris pro tempore Praelatis, et vacante sede Capitulo, super omnibus inventatis, perceptis, erogatis, ac extradatis sufficientes ac justas rationes semper intra quinque mensium spatium dare sint obligati, quam si intra praemissum tempus non dederint, superiores supradicti ad dandam eandem rationem eos cogant, ac in contumaces animadvertant. In quorum omnium praemissorum fidem firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras sigillo nostro pendente munitas, manuque propria subscriptas eisdem dominis fratribus nostris Venerabili videlicet Capitulo Zagrabienae dandas duximus et concedendas, imo dedimus, et concessimus. Idemque Ven. Capitulum vice versa pro signo et indicio majoris unionis et roborationis praemissorum, suum quoque sigillum authenticum majus appendi curavit. — Konvencija izrično ustanovljuje, da kaptol postavlja izvršitelje. Vrhovac znao je za opstanak konvencije samo iz toga, što su se njegovi prešastnici u pogledu polaganja računa na nju pozivali, ali mu tekst njen nije bio poznat. Tako se je moglo dogoditi, da je ustvrdio baš protivno od onoga, što konvencija o postavljanju izvršitelja odredjuje.

¹⁵⁷ *Statt. Capit. tit. 21. cap. 1. ss.*

e) *Osvrt.* Ustanova glede potvrde oporuke po biskupu bila je osnovana na propisu sinode u Trnavi i na starom običaju. Ustanova glede polaganja računa osniva se na propisu Trid. sess. 22. de ref. cap. 8., od kojega nije mogao ni stoljetni protivni običaj izvršitelje izuzeti. Ustanova o postavljanju izvršitelja po biskupu nije imala oslona u Ergeljskoj koncesiji. Ustanova, da vel. prepošt naredjuje izaslanike, kosila se sa običajnim pravom.

12. Stolna crkva. a) *Dekreti vizite iz g. 1794.*¹⁵⁸ Bez privole ili proti volji biskupa ne može kaptol ništa odrediti u pogledu stolne crkve. Imovinom stolne crkve upravlja kaptol preko kustosa. Koncem svake godine polažu se biskupu vrhu uprave računi. Kaptol postavlja sakristane, pjevače i zvonare, odredjuje im plaću i otpušta ih; nu sve to samo uz odobrenje biskupovo.

b) *Razlaganje kaptola.* Kroz vjekove bio je kaptol patron, kolator i kurator imovine stolne crkve, te je kao takav vodio samostalno¹⁵⁹ upravu imovine dijelom preko kustosa, dijelom preko nadstojnika pobožnih zaklada. Ovo pravo priznali su kaptolu biskupi N. Zelnica j. 1602. i Fr. Thauszy god. 1766. odredbama svojim, glasom kojih kustos bez znanja i dozvole kaptola ne smije nikakove (veće) izdatke preduzimati. Kustos i nadstojnik pobožnih zaklada polagali su račune kaptolu, a ovaj ih je cenzurirane podastirao ne biskupu, nego vrhovnoj svjetovnoj oblasti.¹⁶⁰

c) *Razlaganje Vrhovčovo.* Stolna je crkva biskupova crkva, pak zato i pripada biskupu vlast nad njom i njezinom imovinom. Ako

¹⁵⁸ Statt. Capit. tit. 9. cap. 7. i cap. 9. nr. 9.; tit. 10. cap. 4.; tit. 14. cap. 1. 11.; Decret. de choro et ritu §§ 8. 11.

¹⁵⁹ Da osvijetli samostalnost svoje uprave priložio je kaptol spisima parnice list vel. prepošta P. A. Češkovića iz g. 1709. ove sadržine: „Reverendissime Domine Custos, Felicissimum mane! Dominus Praelatus (t. j. biskup Eszterhazy) instat humaniter more solito, ut mutuo Eidem daretur pro hac Diaeta illa crucula defuncti Episcopi ex Rubinis, proszim, poszudite muga, ni tuliko dugovanja, i za malo ni ga treba disgustirat, kad je vesz naas“.

¹⁶⁰ Iz okolnosti, što se vrhovnoj državnoj vlasti polažu računi (o stolnoj crkvi, sjemeništu) izvodio je kaptol u parnici, da ta imovina stoji pod neposrednom zaštitom vladara (sic), pak da s toga glasom Tridentina (sess. 22. cap. 8. de ref.: „ . . . non tamen quae sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia . . .“) biskup na njenu upravu ne ima utjecaja.

je kaptol u prošlosti samostalno vodio upravu imovine stolne crkve, moglo je to (pravno) biti samo na temelju biskupova dopuštenja, nikako pako bez njegove privole ili pače proti njegovoj volji. Što se napose polaganja računa tiče, obvezuje Tridentin sess. 22. cap. 9. de ref. sve upravitelje crkvi i pobožnih zaklada, a medju njima poimence upravitelje stolnih crkvi, da imadu svake godine biskupu polagati račune. Od te obveze izuzimlje Tridentin samo one fundacije, kod kojih je lege foundationis izrično ustanovljeno, da se računi ne imaju biskupu polagati, o čem naravno kod osnutka stolne crkve zagrebačke nije govora bilo.

d) *Dekreti vizite iz g. 1800.*¹⁶¹ Kaptol upravlja imovinom stolne crkve na način do sada uobičajen. Biskupu ima dati uvid u upravu i račune, kadgod to on zatraži. Pjevače i zvonare postavlja i otpušta kaptol. Sakristane (svećenike) postavljaju sporazumno kaptol i biskup.

e) *Osvrt.* Neovisnost, kakovu si je kaptol proti biskupu u pogledu uprave crkvene imovine prisvajao, ne da se u sklad dovesti sa biskupovim položajem i njegovim odnošajem napram stolnoj crkvi. Što se polaganja računa tiče, nije se prema jasnoj i izričitoj Tridentinskoj ustanovi kaptol toj dužnosti mogao oteti. U pogledu samostalnog imenovanja službenika (sakristana, zvonara i pjevača) bio je kaptol stekao pravo. Imao je također pravo, da sam odredi, tko će kao njegov organ voditi upravu temeljne imovine stolne crkve, daklem odrediti i zahtijevati, da ju vodi nadstojnik pobožnih zaklada, a ne kustos.

13. Sjemenište. a) *Dekreti vizite iz g. 1794.*¹⁶² Sjemenište nosi (u buduće) ime „Sjemenište crkve zagrebačke“. Osnovano je prema propisima Tridentina te se ima prema njima i upravljati. Koncem kolovoza ili početkom rujna svake godine podnaša kaptol listinu kandidata biskupu zajedno sa svojim mnijenjem. Biskup prima pitomce u sjemenište. Dokaže li kaptol, da mu na temelju oporuka glede nekih mjesta pripada pravo primati pitomce, biti će mu slobodno, da ih primi i biskupu njihova imena saopći; ovaj ih ne će moći odbiti, ako je izbor propisno obavljen i ako imadu sva potrebna svojstva. Sa disciplinom i naukom u sjemeništu upravlja ravnatelj (kanonik),

¹⁶¹ Statt. Capit. tit. 9. cap. 7. i cap. 9. nr. 12. 13., tit. 10. cap. 4.: tit. 14. cap. 1. 12.; Decret. de choro et ritu §§ 8. 11.

¹⁶² Statt. Capit. tit. 17. cap. 1. ss., tit. 10. cap. 7., tit. 14. cap. 1. ss.

kojega postavlja biskup na preporuku kaptola. Ravnatelj prima naputke od biskupa i podnosi njemu svake godine izvještaj o pitomcima. Ostale poglavare postavlja biskup, saslušav kaptol. Propise o odgoju (nauci, disciplini, pobožnostima itd.) izdaje biskup, saslušav kaptol. Sa sjemenišnim glavicama upravlja kaptol po nadstojniku pobožnih zaklada, a sa sjemenišnim gospodarstvom t. zv. gospodarstveni nadstojnik sjemeništa (praefectus seminarii oeconomicus), kojega bira kaptol i biskupu na potvrdu predlaže. Oba su kanonici. Koncem svake godine podnose kaptolu račune, a ovaj ih sa svojima opaskama podastire biskupu.

b) *Razlaganje kaptola.*¹⁶³ Već prije Tridentina običavali su pojedini kanonici u svojim kurijama hraniti par klerika, koji bi u stolnoj crkvi služili. Vrativ se sa sabora Tridentinskoga sabrao je biskup Juraj Drašković veći broj mladića u svom dvoru, gdje ih je hranio i odgajao. Osnutak pravog sjemeništa pada u g. 1575., kada je kurija (zajedno sa zemljištem) kanonika Franje Filipovića, koji je dospijevši u tursko sužanjstvo prešao na islam, po biskupu Draškoviću uz privolu kaptola upotrebljena za sjemenište. U svrhu uzdržavanja dokinuo je kaptol ovom prigodom jedno kanoničko mjesto te je sve odnosne prihode dopitao sjemeništu. Davši ovako i kuću i zemljište i potrebno uzdržavanje postao je kaptol u pravom smislu utemeljitelj (fundator) sjemeništa. Na poticaj biskupa Šimuna Bratulića zaključio je kaptol dne 26. veljače 1611., da se u svrhu proširenja sjemeništa opet jedno kanoničko mjesto dokine i njegovi prihodi zajedno sa predijem Mindszent (Sesvete) sjemeništu pripoje.¹⁶⁴ Kasnije dao mu je kaptol vinograd u Vukodolu, pašnjak i razne druge manje prihode. Dne 23. kolovoza 1621. sjedinjena je sa sjemeništem po biskupu Petru Domitroviću uz privolu kaptola prepoštija sv. Marije na Kaptolu.¹⁶⁵

Današnja imovina (g. 1794.) sjemeništa iznosi oko 90.000 forinti, ne računajući amo imovinu bečkog i bolonjskog zavoda. Od te svote otpada na kaptol 57.000 forinti, a ostalo na biskupe i ine dobrotvore.

Bečki kolegij osnovao je kaptol g. 1626. Veliki prepošt

¹⁶³ Kaptol se u ovom razlaganju mnogo služi B. A. Krčelićevim izvještajem iz g. 1754. (Acta Cap. saec. XVIII. fasc. 14. nr. 36.).

¹⁶⁴ Acta Cap. Ant. fasc. 84. nr. 32.

¹⁶⁵ Acta Cap. Ant. fasc. 100. nr. 30.

zagrebački Baltazar Napuli već je prije ispravom od 21. siječnja 1621. svotu od 24.000 forinti namijenio osnutku zavoda u Gracu, postaviv kaptol njegovim patronom i upraviteljem.¹⁶⁶ Kada je kaptol podigao zavod u Beču, prenjeo je onamo i Napulijevu fundaciju. Sve do Josipa II., koji je taj zavod dokinuo, upravljao je s njim kaptol preko jednog svoga člana (rector). Današnja imovina nekadašnjeg zavoda bečkog iznosi 124.000 for., od čega je kaptol dao 95.000 forinti, a ostalo drugi dobrotvori.

Bolonjski zavod osnovao je vel. prepošt zagrebački Pavao Zondy u svojoj oporuci od 1. veljače 1575., predavši kaptolu patronatsko pravo i upravu nad njim.¹⁶⁷ I ovim zavodom upravljao je kaptol preko jednog svog člana (rector) sve do Josipa II., koji ga je dokinuo. Današnja imovina njegova iznosi oko 88.000 forinti, od čega otpada na kaptol preko 58.000 forinti, a ostalo na druge dobrotvore.

Za tako zvani „narodni“ kolegij sv. Apolinara u Rimu dao je kaptol 3000 forinti.¹⁶⁸ Ova je glavnica služila za putni trošak i pologovinu djaka, koje bi kaptol u kolegij šiljao. Glavnica danas iznosi oko 14.000 forinti.

Pošto je kaptol nad spomenutim zavodima imao patronatsko pravo i upravu, to mu sada, nakon što je njihova imovina pripojena sjemeništu, već iz toga naslova pripada patronatsko pravo i uprava nad sjemeništem.

Od vijkada nosilo je sjemenište ime „Seminarium Capituli“. Tako je označeno u kaptolskom zaključku od 8. srpnja 1608., iz kojega se podjedno razabire, kako je kaptol u prošlosti odlučno branio svoje pravo;¹⁶⁹ tako u prisegi pitomaca,

¹⁶⁶ Acta Cap. Ant. fasc. 76. nr. 28.: „... quorum stipendiorum et alumnorum Napulianorum jus patronatus ad dictum venerabile capitulum zagradiense pertineat...“

¹⁶⁷ Nadb. Arkiv XV. A. v. VII.: „Jus patronatus dicti collegii et illius omnimodam curam, patrociniū, defensionem, et conservationem dominis fratribus nostris canonicis, et capitulo Ecclesiae zagradiensis... cessimus, dedimus...“

¹⁶⁸ Današnji „Germanicum“.

¹⁶⁹ Acta Cap. Ant. fasc. 24. nr. 7.: „... Scire etiam suam Reverendissimam Dignationem (naime b. Š. Bratulića) Capitulum vult, seminarium hactenus semper vocatum Seminarium Capituli, ex eo, quod de bonis non episcopalibus, sed Capituli fundatum sit, habeatque in area capitulari habitationem, atque e medio capituli portionem aequalem fratribus de proventibus non episcopalibus, sed Capituli tantum, ac colonos Capituli ad sustentationem suam accipiat et acceperit. Nuper tamen satis injuriose,

sastavljenoj na nalog biskupa Gaspara Stankovačkog g. 1582.,¹⁷⁰ a tako i u ispravi biskupa Petra Domitrovića od 23. kolovoza 1621.¹⁷¹ Ova činjenica sama po sebi nedvojbeno dokazuje pravo i vlast kaptola nad sjemeništem.

Snagom svoga patronatskog prava vodio je kaptol kroz 300 godina cijelu upravu sjemeništa, napose je sam primao i otpuštao pitomce i postavljao starješine, kako dokazuje izvještaj biskupa Martina Borkovića na sv. Stolicu od 1. listopada 1675.,¹⁷²

praejudicio et dehonestatione Capituli, verbis hic non recensendis, hacque occasione, ad se tantum seminarium spectare, nihil capitulum jurisdictionis in seminaristas habere edixit, cum e medio Capituli iidem seminaristae hactenus semper etiam praefectum habuerint, et gubernatorem, atque fundationem, jurareque obedientiam, et reverentiam Capitulo ex prima institutione consueverint. Non negamus Reverendissimum Dominum superiorem esse, et debere auctoritate concilii (naime Tridentini) superintendere, sed capitulum ita flocci fieri et contemni non debere. Nec est seminarium hoc a bonae memoriae Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Georgio Drascovics ex post Concilium Tridentinum sine annuentia et consensu benevolo Capituli, de bonis Capituli, et canonicalibus tantum, non episcopalibus fundatum, cum nec alias quidquam sine consensu Capituli Dominus Praelatus de bonis ecclesiae, lege ecclesiastica alienare, aut in usus novos convertere, isosit. Ideo si Dominus Praelatus suum vult esse seminarium, de bonis e proventibus episcopalibus interteneat; Capitulum in praeiudicium et contemptum sui se ipsum privari bonis, et proventus suos in ingratos distribuere, et erogare non vult: quod iudicio maturiori superiorum submittere requisiti parati erunt“. — I sa b. B. Vinkovićem imao je kaptol g. 1642. o tom spor (vd. Acta Cap. Ant. fasc. 24. nr. 14.).

¹⁷⁰ Acta Cap. Ant. fasc. 88. nr. 45.: „Ego N. seminarista Venerabilis Capituli huius almae Ecclesiae Zagrabienensis juro per Deum et per gloriosam Dei Genitricem Virginem Mariam, et per omnes sanctos et electos Dei; quod fidelis, obediens et gratus ero almae huic Ecclesiae Zagrabienis ejusque Praelato, et toti Capitulo, Dominis videlicet ac Patronis meis, sine quorum licentia et voluntate ex Seminario, in quod gratia eorum receptus sum, non discedam, sed cum et ubi eis opportunum videbitur, sacris initiabor ordinibus et ecclesiasticis ministeriis, in hac dioecesi fidem catholicam profitendo perpetuo inserviam. Sic me Deus adjuvet, et Beata Virgo Maria et haec sancta Dei Evangelia“. — Josip II. dokinuo je prisegu pitomaca.

¹⁷¹ Acta Cap. Ant. fasc. 100. nr. 30.: „... Seminario seu collegio alumnorum nostrorum et Capituli nostri...“

¹⁷² Acta Cap. Ant. fasc. 99. nr. 81.: „Ad succurrendum Ecclesiae Dei ac saluti animarum habentur tria seminaria, unum hic in area capitulari..., secundum Viennae, Bononiae tertium..., dicta seminaria sub regimine Capituli Ecclesiae Cathedralis non sine fructu et emolumento Patriae quae haereticos non sustinet, interteneantur“.

isprava Petra Domitrovića od 23. kolovoza 1621.¹⁷³ i statut biskupa Branjuga od 20. svibnja 1735.¹⁷⁴

Povijest zagrebačkog sjemeništa jasno pokazuje, da nije osnovano ni upravljano prema Tridentinskim propisima. Osnovano je isključivo iz dobara kaptola, koji je s njim i cijelo vrijeme upravljao. Zato ne može biskupu nad sjemeništem kaptolskim ona vlast pripadati, koju Tridentin biskupima daje u pogledu sjemeništa osnovanih i upravljenih prema Tridentinskim propisima. Kaptol ipak priznaje biskupu nadzor nad sjemeništem, a tako i vlast, da u sporazumu sa kaptolom izdade propise o odgoju pitomaca.

Ocrtano zakonito patronatsko pravo kaptola nad sjemeništem osporio je biskup Vrhovac prvi put u svojem otpisu od 18. srpnja 1790.,¹⁷⁵ a sada ga je u dekretima vizite (god. 1794.) naprosto uništio.

¹⁷³ Acta Cap. Ant. fasc. 100. nr. 30.: „Susciendorum alumnorum modus servabitur ab antiquo usitatus. Occasione tamen huius Praepositurae quem alumnus nos aut successores nostri vacante in collegio loco investiremus, is per venerabile quoque capitulum pro investito et suscepto habeatur“.

¹⁷⁴ Statuta Capituli etc. Zagreb 1912. pag. 87.: „Electio officialium, Parochorum, Jurispatronatus Capitularis Candidatorum quorumcunque, item quando agitur . . . de Alumno quopiam suscipiendo, promovendo, vel a studiis revocando, aut de quocumque alio negotio, nunquam sine votisatione secreta id fiat, alias talia acta ipso facto sint invalida“.

¹⁷⁵ Prema odredbi Josipa II. od 14. kolovoza 1783. imalo je zagrebačko sjemenište nestati, nu do provedbe te odredbe nije došlo, te je ostalo u Zagrebu, pače pretvoreno u centralno sjemenište. Tek odredbom Josipa II. od 14. ožujka 1785. bude dokinuto i pitomci njegovi otpravljeni u centralno peštansko sjemenište. Malo pred smrt († 20. veljače 1790.) opozvao je Josip II. dne 28. siječnja 1790. općenito svoje reforme, a medju ovim i odredbe o generalnim (centralnim) sjemeništima, te je zagrebačko biskupijsko sjemenište opet uskrsnulo. U savezu s tim primio je kaptol pitomce (na broju 13) za školsku godinu 1790.—1791., o čem je obavijestio biskupa Vrhovca, koji se je tada nalazio u Pešti. U odgovoru od 18. srpnja 1790. izjavlja Vrhovac: uprava sjemeništa pripada biskupu „jure divino“, primitak pitomaca uzima na znanje u pretpostavci, da je kaptol odabrao vrijedne i sposobne; dalnje odredbe glede sjemeništa izdati će nakon svog povratka posavjetovav se sa kaptolom. U toj izjavi nazrijevao je kaptol osporavanje svojih prava te biskupu ogorčeno otpisao, da otklanja skrb za materijalnu stranu sjemeništa, kad mu se poriče pravo glede druge važnije i odličnije strane. Vrhovac je onda svom generalnom vikaru povjerio uređenje zgrade, a kasnije je (u dva puta) sam postavio rektora, pošto se kaptol nije htio zadovoljiti s tim, da mu ga predloži. Proti postupku biskupovom prosvjedovao je kaptol dne 4. rujna 1790. kod metropolite, a dne 16. srpnja 1794. potužio se vladaru.

c) *Razlaganje Vrhovčevo.* Zagrebačko sjemenište osnovano je u svrhu provedbe Tridentinskih propisa (sess. 23. de ref. cap. 18.) o sjemeništima. Kasnije njegovo proširenje također je uslijedilo u svrhu provedbe Tridentinskih propisa. Da je zaista u tu svrhu osnovano odnosno proširivano, dokazuje po sebi već činjenina, što je osnovano po biskupu Jurju Draškoviću ne dugo iza njegovog povratka sa Tridentinskog sabora, a dokazuje to i zaključak kaptolski od 26. veljače 1611.¹⁷⁶ te isprava biskupa Petra Domitrovića od 23. kolovoza 1621.¹⁷⁷

Patronatsko pravo kaptola nad sjemeništem kao takovim nije utvrđeno, pošto nije dokazano niti se može dokazati, da je kaptol kao takav njegov fundator. Što je kaptol dao kuriju, a i inače pridonjeo za sjemenište, nije dostatan razlog, pošto je kaptol po Tridentinu dužan doprinositi za osnutak i održavanje sjemeništa. Znatan dio sjemenišne imovine potiče od drugih dobrotvora, napose od pojedinih biskupa i kanonika. Dokaže li kaptol ispravama, da mu glede stanovitih mjesta u sjemeništu zaista pripada patronatsko pravo, moći će odnosne pitomce predlagati.

Vlast, što si ju kaptol nad sjemeništem svojata, ne da se u sklad dovesti sa vlašću i pravima biskupa, koja mu po njegovom položaju nužno nad sjemeništem pripadaju. Nemoguće je nositi odgovornost za religiozno-moralni odgoj klera i puka, ako se ne ima neprekidni, živi i izravni utjecaj na mladji kler. Za to nije dosta nadzor biskupov, pogotovo ne onakav, kakav kaptol biskupu dopušta. Ako je kaptol u prošlosti vršio vrlo opsežnu vlast nad sjemeništem, pripadala mu je (pravno) samo na temelju dopuštenja i privole biskupove, nikako pako proti njegovoj volji i u protimbi s njim. Pozivanje na stari običaj, u koliko se njime nastoji opravdati isključenje biskupa, ne ima vrijednosti, jer je takav običaj nerazložan. Što se napose polaganja računa (o upravi sjemenišne imovine) tiče, dosta je uputiti

¹⁷⁶ Acta Cap. Ant. fasc. 84. nr. 32.: „velitque (naime biskup Šimun Bratulić) erectum in Capitulo seminarium, de consensu capituli, juxta Concilii Tridentini informationem proventibus esse ampliatum, ut major numerus alumnorum in eo interteneri possit . . .“

¹⁷⁷ Acta Cap. Ant. fasc. 100. nr. 30.: „Sacri itaque Concilii Tridentini sess. 23. de ref. cap. 18. inhaerentes, ac de operariis in vineam et messem Domini procurandis solliciti existentes Praeposituram B. M. V. . . .“ Vd. također op. 169.: „ . . . Non negamus Reverendissimum Dominum superiorem esse, et debere auctoritate concilii superintendere . . .“

na Tridentin sess. 27. de ref. cap. 9., gdje se svi upravitelji crkvene imovine obvezuju, da svake godine biskupu polože račune.

d) *Dekreti vizite iz g. 1880.*¹⁷⁸ Pitomce prima kaptol i dostavlja popis primljenih biskupu; ovaj može ih važnih razloga neke isključiti, a može takodjer sa svoje strane neke dodati. Ravnatelja sjemeništa bira kaptol i predlaže ga biskupu na potvrdu. Ine ustanove dekreta vizite iz g. 1794. (o sjemeništu) ušle su nepromijenjene u one iz g. 1800.

e) *Osvrt.* Neovisnost i samostalnost, kakovu si je kaptol svojatao u pogledu sjemeništa, ne da se u sklad dovesti sa vlašću biskupa i nužnim njegovim odnošajem napram biskupijskom sjemeništu. Ustanove dekreta vizite iz g. 1800. u pogledu primanja pitomaca i imenovanja rektora smatramo opravdanima, jer uzimaju obzir na stečena prava kaptola, koja se u sklad mogu dovesti sa odnošajem biskupa napram biskupijskom sjemeništu; naprotiv su dekreti vizite iz g. 1794. u tom pogledu krnjile prava kaptola. Vrhovac nije bio sretan u izboru imena za sjemenište („Seminarium Ecclesiae Zagrabiensis“). Njegov naziv nije ni u porabi.¹⁷⁹ (Konac slijedi.)

¹⁷⁸ Statt. Cap. tit. 17. cap. 1. ss., tit. 10. cap. 7., tit. 14. cap. 1. ss.

¹⁷⁹ U praksi ne predlaže kaptol pitomce niti rektora; posebnog kanonika-nadstojnika gospodarstvenog ne ima; propise za sjemenište izdaje biskup saslušav duhovni stol; ne postoje vijeća, koja Tridentin (sess. 23. de ref. cap. 18.) propisuje.

